

Sygn. akt I ACa 535/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 września 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Roman Sugier (spr.)
Sędziowie :	SA Ewa Jastrzębska SA Joanna Kurpierz
Protokolant :	Małgorzata Korszun

po rozpoznaniu w dniu 5 września 2013 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa M. B.

przeciwko Skarbowi Państwa-Dyrektorowi Zakładu Karnego w (...)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 3 stycznia 2013 r., sygn. akt I C 675/11,

1) oddala apelację;

2) zasądza od powoda na rzecz Skarbu Państwa-Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 535/13

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 3 stycznia 2013 roku Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo M. B. skierowane przeciwko Skarbowi Państwa – Dyrektorowi Zakładu Karnego w (...), umorzył postępowanie w pozostałym zakresie i odstąpił od obciążania powoda kosztami procesu.

Orzeczenie Sądu Okręgowego w Katowicach zostało oparte na następujących ustaleniach.

Powód w czasie osadzenia w Zakładzie Karnym w (...) przebywał od 10 marca 2009 roku do 9 lipca 2009 roku w celach w pawilonie (...) typu półotwartego. Od 9 lipca 2009 roku do 28 października 2009 roku w celach pawilonu (...) typu zamkniętego, a od 28 października 2009 roku do 9 grudnia 2009 roku w pawilonie (...) w celach typu zamkniętego.

W okresie od 8 lutego 2012r. do 27 czerwca 2012r. powód był osadzony w celi jednoosobowej.

W okresie objętym żądaniem pozwu w Zakładzie Karnym w (...) występowało zjawisko przeludnienia. Powód przebywał w celach, w których powierzchnia mieszkalna na jedną osobę wynosiła mniej niż $3m^{(2)}$. Łącznie w warunkach przeludnienia powód był osadzony w celach typu półotwartego w pawilonie (...) przez 121 dni, a w celach typu zamkniętego w pawilonie (...) i (...) przez 81 dni.

Dyrektor Zakładu Karnego w (...) ustawicznie od stycznia 2009r. do września 2009r. podejmował kolejne decyzje o umieszczeniu osadzonych w warunkach, w których powierzchnia celi na jedną osobę wynosiła mniej niż $3m^{(2)}$, informując o tym Wydział Penitencjarny Sądu Okręgowego w K.. Poza wymienionymi okresami, w których powód był osadzony w celach przeludnionych w pozostałe dni odbywał karę pozbawienia wolności w warunkach, w których powierzchnia mieszkalna celi przypadająca na każdego z osadzonych była zgodna z przepisami.

W pawilonach (...), (...) i (...), w których osadzony był powód cele mieszkalne wyposażone są w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy. Zapewniono każdemu osadzonemu odrębne miejsce do spania, miejsce do spożywania posiłków, odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ świeżego powietrza, odpowiednią temperaturę i oświetlenie. Wentylacja pomieszczeń na terenie całego zakładu jest prawidłowa.

W pawilonie (...) pomieszczenia przeznaczone do załatwiania potrzeb fizjologicznych znajdują się w pomieszczeniach poza celami mieszkalnymi, do których jest dostęp o każdej porze. W pawilonach(...) i (...) pomieszczenia do załatwiania potrzeb fizjologicznych znajdują się w celach, są zabudowane i zamykane drzwiami. Sposób ich usytuowania zapewnia intymność w trakcie korzystania z nich.

W trakcie pobytu w Zakładzie Karnym w (...) powód zgłosił tylko jedną skargę dotyczącą odmowy zatrudnienia poza terenem zakładu karnego.

Z książki zdrowia powoda wynika, że od 2007 roku u powoda postępuje pogorszenie wzroku. Powód korzystał z porad okulisty i zaopatrzone go w okulary, których powód nie nosi. Powód nie zgłaszał problemów trawiennych, problemów ze snem. Nie był konsultowany przez psychologa lub psychiatrę. Zgłaszał jedynie problemy zdrowotne związane z przeziębieniem i problemy dermatologiczne.

Powód ma obecnie 26 lat, ukończył szkołę podstawową. Jest pozbawiony wolności od 21 roku życia.

Mając na względzie powyższe ustalenia Sąd Okręgowy za bezsporne uznał, że w okresie pobytu w Zakładzie Karnym w (...) powód czasowo przebywał w celach przeludnionych. Sąd nie dał wiary twierdzeniom powoda, że w celach brakowało właściwej wentylacji, światła, a kąski sanitarne nie były oddzielone od reszty celi, co miało skutkować u powoda pogorszeniem wzroku, stan depresji i agresji wymagającymi pomocy psychologa i psychiatry oraz przyjmowania leków.

Za zbędne Sąd uznał przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego na okoliczność powierzchni mieszkalnej celi, w której osadzony jest powód.

Zdaniem Sądu ustalenia w tym zakresie nie wymagały wiadomości specjalistycznych.

W ocenie Sądu pierwszej instancji roszczenie powoda o zapłatę zadośćuczynienia, wynoszące po sprecyzowaniu żądania pozwu 50.000 złotych, z tytułu przetrzymywania go w pozwanym Zakładzie Karnym w warunkach przeludnienia i w nieodpowiednich warunkach bytowych, należy oceniać mając na względzie uregulowania zawarte

w art. 77 ust. 1 Konstytucji RP, art. 10 ust 1 ratyfikowanego przez Polskę Międzynarodowego Paktu Praw Osobistych i Publicznych z dnia 19 grudnia 1966 roku i art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych.

Wspomniany przepis Konstytucji RP daje każdemu prawo do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Pierwszy ze wspomnianych traktatów wymaga, aby osoba pozbawiona wolności była traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. Przepis art. 3 Konwencji stanowi natomiast, że nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu, a osoby osadzone w zakładach karnych winny mieć zapewnione warunki godziwe, humanitarne i nienaruszające godności ludzkiej.

W ocenie Sądu Okręgowego powołane regulacje zawierające nakazy i zakazy dla władzy publicznej nie mogą stanowić samoistnej podstawy roszczenia pieniężnego dochodzonego przez powoda.

Podstawy takiej zdaniem Sądu należy upatrywać w przepisach art. 24 kc i art. 448 kc.

W przypadku naruszenia dóbr osobistych, o jakich mowa w pierwszym z tych przepisów sąd może przyznać określoną sumę za krzywdę wynikającą z naruszenia tych dóbr (art. 448 kc).

W przekonaniu Sądu Okręgowego mimo niedochowania normy 3m² nie sposób przypisać pozwanemu bezprawności w postaci zaniechania działań jakie powinien podjąć w razie przekroczenia ilości osadzonych. Pozwany podejmował bowiem wymagane działania w postaci wydawania decyzji o czasowym umieszczeniu osadzonych w celach przeludnionych i zawiadamiał o tym sąd penitencjarny.

Sąd uznał, że powód nie wykazał, aby w celach poza przeludnieniem panowały nieodpowiednie niehumanitarne warunki dla osadzonych lub aby doznał rozstroju zdrowia ze względu na takie warunki czy niewłaściwą opiekę medyczną.

Samo przeludnienie, okresowe i w znacznej części w pawilonie o charakterze półotwartym, zdaniem Sądu pierwszej instancji, nie nosiło cech zmuszania powoda do odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach uwłaczających jego godności lub naruszających jego zdrowie. Dlatego Sąd na mocy art. 244 kc w związku z art. 448 kc i art. 6 kc oddalił powództwo o zapłatę kwoty 50.000 złotych, a w części w jakiej powód cofnął powództwo na mocy art. 355 kpc umorzył postępowanie. O kosztach Sąd orzekł na mocy art. 102 kpc uwzględniając sytuację życiową i majątkową powoda.

Wyrok został zaskarżony w całości przez powoda, który zarzucił naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie przepisów art. 23 i 24 kc w związku z art. 448 kc i art. 102 pkt 11 kkw.

Skarżący zarzucił też naruszenie przepisów art. 108 pkt 1, art. 109 pkt 1 i art. 110 pkt 2 kkw oraz art. 67 pkt 1 i 3 kkw a nadto art. 32 pkt 1 i art. 40 ust. 1 Konstytucji RP.

Zdaniem skarżącego naruszenie to wynika z nieuwzględnienia okoliczności, że podczas odbywania kary pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w (...) pozwany nie zapewnił mu właściwych warunków bytowych (zbyt mała przestrzeń bytowa w celach), nie zapewnił odpowiednich warunków higieniczno – sanitarnych, właściwego oświetlenia w celi, właściwej wentylacji oraz właściwej opieki medycznej.

Ponadto powód zarzucił, że Sąd Okręgowy nie uwzględnił wszystkich zgłoszonych przez niego wniosków dowodowych, co pozwoliłoby na wykazanie zasadności powództwa.

Powołując się na powyższe powód wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie powództwa lub o uchylenie wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Pozwany wnosił o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie od powoda na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny w Katowicach zważył co następuje:

Apelacja powoda nie jest zasadna.

W pierwszej kolejności należy odnieść się do zarzutu skarżącego zmierzającego do wykazania, że na skutek niewłaściwego procedowania Sąd Okręgowy poczynił błędne ustalenia będące podstawą wyroku.

Analiza akt sprawy prowadzi do wniosku, że zarzut ten odnosi się do treści zeznań zawnioskowanego przez skazanego świadka P. F. (oświadczenie świadka dołączone do apelacji, k. 260), który rzekomo nie mógł wypowiedzieć się na okoliczności uzasadniające żądanie pozwu, a jedynie na okoliczność warunków bytowych w jakich powód odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w (...).

Odnosnie tego zarzutu należy zauważyć, że powód wnioskuje o przeprowadzenie dowodu z zeznań tego świadka podał, że świadek nie przebywał w Zakładzie Karnym w (...) w 2009 roku lecz może złożyć zeznanie na okoliczność warunków aktualnie panujących w tym zakładzie. Dlatego jedynie na tą okoliczność przesłuchano tą osobę. Świadek przesłuchany przed Sądem Rejonowym w B. podał, że nie wie w jakich warunkach był osadzony powód ale z własnego doświadczenia może podać, że cele były przeludnione. Ta okoliczność była bezsporna między stronami. Z zeznań samego powoda wynika, że w pawilonie o charakterze półotwartym w celach, w których osadzonych było 12 osób obecnie osadzonych jest 8 osób. Natomiast w pawilonach o charakterze zamkniętym w celach 3 osobowych osadzano 4 osoby.

Ponieważ pozwany nie zaprzeczył tej okoliczności i nie przedstawił dowodu przeciwnego, okoliczność tą należy uznać za wykazaną.

Nieuwzględnienie wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego na okoliczność powierzchni mieszkalnej celi jednoosobowej, w jakiej obecnie przebywa powód, należy uznać za zasadne.

Wniosek ten zmierzał do wykazania, że także aktualnie pozwany nie zapewnia powodowi wymaganej przepisami normy 3m² na jednego osadzonego.

Nawet bez wiedzy specjalistycznej, w oparciu o rysunek poglądowy zawarty na k. 172 akt sprawy można stwierdzić, że cela w jakiej przebywa skazany liczy 5,63m². Powierzchnia wolna od zabudowy i umeblowania to 2,44m². W ocenie Sądu Apelacyjnego brak jest podstaw aby od powierzchni celi mieszkalnej przypadającej na skazanego odliczać powierzchnię zajmowaną przez takie elementy wyposażenia jak łóżko, stół czy taboret. Są to elementy wyposażenia służące do wyłącznego użytku osadzonego w celi jednoosobowej, a przy uwzględnieniu powierzchni jaką zajmują powierzchnia w celi mieszkalnej jednoosobowej, z której korzystać może powód jest większa niż 3m².

Zawnioskowane przez skarżącego i przeprowadzone przez Sąd Okręgowy dowody z zeznań świadków nie pozwalają na uznanie za zasadne zarzutów skarżącego, że warunki bytowe w celach, w których był osadzony takie jak niezbędna wentylacja, oświetlenie, warunki sanitarno – higieniczne czy wymagana intymność miejsca załatwiania potrzeb fizjologicznych były tego rodzaju, że naruszały one godność skarżącego i mogą być uznane za niehumanitarne. Świadkowie K. B., P. F., S. S. czy K. W. nie mieli informacji na ten temat. Ich zeznania są ogólnikowe lub opierają się na relacjach powoda. Dowody zaoferowane przez pozwanego w postaci protokołów kontroli kominiarskich czy ustaleń inspektora sanitarnego wskazują na to, że wentylacja, oświetlenie czy dostęp do sanitariatu i wody w celach, w których był osadzony powód były właściwe. Zarzuty skarżącego co do braku lub niewłaściwej opieki medycznej nie zostały udowodnione.

Z przedstawionej przez pozwanego dokumentacji lekarskiej wynika, że powód miał zapewnioną opiekę stomatologiczną i okulistyczną. Zarzut, że była ona niewłaściwa wymagał wykazania przez skarżącego co nie zostało wykazane, np. wielokrotnie podnoszony zarzut, że przepisano mu i dostarczono niewłaściwe szkła korekcyjne. Brak też jest dowodu pozwalającego na ustalenie, że pogarszający się stan wzroku powoda ma związek z niewłaściwymi

warunkami oświetlenia cel. Podobnie należy potraktować zarzut jakoby powód został zraniony przez igłę zalegającą w kocu, która dotychczas nie została usunięta z ciała skarżącego. Zeznania świadka S. S. na ten temat nie są stanowcze, podobnie jak zeznania matki powoda, która podała że podobno istnienie takiej igły w ciele powoda potwierdziło zdjęcie RTG. Jeśli tak jest w istocie, a pozwany nie przyznał tej okoliczności powód winien zawnioskować dowód z opinii specjalistów popartej stosownymi badaniami diagnostycznymi. Skarżący tego nie uczynił. Nie sposób wymagać od pozwanego, aby wykazywał bezzasadność tego zarzutu.

Wykazanie, że miało miejsce naruszenie dóbr osobistych powoda, w tym przypadku brak reakcji na doznany rozstrój zdrowia, zgodnie z regułą wynikającą z art. 6 kc obciąża powoda.

Chybiony jest zarzut skarżącego jakoby oddalenie powództwa naruszało przepis art. 32 ust 1 Konstytucji RP. Przepis ten stanowi, że wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

Powód w toku sprawy nie twierdził, że przetrzymywanie go w przeludnionych celach było wyrazem dyskryminacji w stosunku do innych osadzonych. Z zebranych dowodów wynika, że problem ten w 2009r. dotyczył wielu osadzonych przebywających w celach wyszczególnionych w pismach kierowanych przez Dyrektora Zakładu Karnego w (...) do Sądu Penitencjarnego (k. 40-45).

Trafności zaskarżonego wyroku nie może też podważyć zarzut naruszenia przepisu art. 41 ust 1 Konstytucji RP.

Przepis ten zapewnia każdemu nietykalność osobistą i wolność osobistą zastrzegając, że pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonym w ustawie.

Jak trafnie zauważył Sąd Okręgowy tego rodzaju ogólne uregulowania zawarte w Konstytucji RP zawierają wytyczne dla władzy publicznej co do sposobu jej wykonywania. Nie mogą stanowić samoistnej podstawy uwzględnienia roszczenia.

Ze wspomnianego przepisu nie wynika bowiem, że naruszenie wymogów co do minimalnej powierzchni celi przypadającej na jednego osadzonego skutkować winno zapłatą określonej sumy pieniężnej. Taki sposób rozumowania mógłby bowiem prowadzić także do wniosku, że brak możliwości dochowania norm zaludnienia cel winien skutkować zwolnieniem części osadzonych. Sytuacje takie mają niekiedy miejsce, np. w przypadku amnestii czy odroczenia odbywania kary, jednakże nie sposób uznać, że wspomniany przepis Konstytucji RP jest źródłem roszczenia na podstawie którego powód może kierować pod adresem pozwanego inne żądanie niż żądanie zapewnienia mu celi o parametrach wymaganych przez ustawę.

Zarzut naruszenia przepisu art. 102 pkt 11 kkw jest niezrozumiały, gdyż powód nie wykazał w żaden sposób aby ograniczono mu prawo do korespondencji zastrzeżone w tym przepisie. To samo dotyczy naruszenia przepisów art. 108 pkt 1 i art. 109 pkt 1 kkw dotyczących obowiązku zapewnienia przez zakład karny bezpieczeństwa osadzonym czy zapewnienia trzech posiłków dziennie o określonej wartości odżywczej.

Zebrany materiał dowodowy nie daje podstaw do uznania, że pozwany niewywiązywał się z tego typu obowiązków.

Przepis art. 67 § 1 i § 3 kkw określa cele wykonywania kary i odnosi się do wymogu ukształtowania odpowiednich postaw u osadzonych zwłaszcza przez zapewnienie im pracy i nauki.

Nie zostało wykazane w sprawie, że pozwany mimo posiadania takich możliwości w sposób dyskryminujący odmówił skarżącemu pracy lub nauki.

To co powód udowodnił to przebywanie w celach nieodpowiadających normie przewidzianej przepisem art. 110 § 2 kkw. Odpowiedzialność za taki stan rzeczy ponosi pozwany, gdyż uchybił wymogowi wynikającemu z obowiązującego przepisu ustawy.

Sąd Apelacyjny w Katowicach nie podziela poglądu wyrażonego w motywach zaskarżonego wyroku, że zachowanie pozwanego nie nosiło cech bezprawności, gdyż nie zaniechał on wydania zarządzenia o czasowym umieszczeniu części osadzonych w celach przeludnionych oraz zawiadomił o tym sąd penitencjarny.

Pojęcie bezprawności nie zostało zdefiniowane ustawowo ale w doktrynie powszechnie przyjmuje się, że jest to działanie lub zaniechanie sprzeczne z ustawą lub z zasadami współżycia społecznego, wywołujące negatywne następstwa.

Wprawdzie Dyrektor Zakładu Karnego w (...) nie zaniechał wydawania zarządzeń o czasowym umieszczeniu osadzonych w przeludnionych celach i zawiadamianie o tym sądu penitencjarnego, ale stan taki miał miejsce przez cały 2009 rok.

Oznacza to, że przebywanie osadzonych, w tym powoda w Zakładzie Karnym w (...) w 2009 roku miało nie sporadyczny lecz ciągły charakter i jako takie nie może być uznane za działanie zgodne z prawem. Sprzecznym z zasadami współżycia społecznego jest przetrzymanie osadzonych w przeludnionych celach i traktowanie wymogu minimalnej powierzchni celi na jednego osadzonego jako normy prawnej, która w istocie nie musi być respektowana.

Konstatacja ta nie oznacza jednak, że powód był w ten sposób torturowany, poddany niehumanitarnemu traktowaniu lub że nie przestrzeganie norm zaludnienia skutkowało naruszeniem jego godności osobistej.

Jak trafnie zauważył Sąd Okręgowy nie każde naruszenie obowiązujących przepisów, w tym norm odnoszących się do osadzonych i warunków w jakich odbywają oni karę pozbawienia wolności, stanowi naruszenie dóbr osobistych.

Dochodzone przez powoda świadczenie pieniężne nie jest prywatną karą pieniężną przewidzianą dla osoby, która wykaże uchybienie przepisów przez zakład karny.

Powód winien wykazać, że uchybienia w zakresie braku odpowiedniej powierzchni w celi dla każdego z osadzonych były tego rodzaju, że poniżały go jako człowieka naruszając jego godność osobistą.

Przy ocenie, że tak było należy mieć na uwadze nie subiektywne przekonanie skarżącego lecz bardziej obiektywną i wyważoną ocenę uwzględniającą wszystkie okoliczności sprawy.

Przy takim podejściu nie sposób pominąć okoliczność, że znaczny okres przebywania powoda w celach przeludnionych dotyczył jego osadzenia w pawilonie (...) typu półotwartego, w którym przez większą część dnia skarżący mógł przebywać poza celą.

Dolegliwość wynikająca z przeludnienia była więc nieznaczna i nie może być uznana za naruszającą godność powoda. Pobyt w przeludnionych celach typu zamkniętego był relatywnie krótki, a przeludnienie polegało na umieszczeniu 4 osadzonych w celach 3 osobowych. To odstępstwo od wymogu normy powierzchniowej określonej w art. 110 § 2 kkw nie było dla powoda zbyt uciążliwe skoro w tamtym czasie nie zgłaszał on pozwanemu żadnych skarg, dotyczących przeludnienia w celi, w której był osadzony. Kiedy powód podniósł tą kwestię w pozwie skierowanym do sądu został osadzony w celi jednoosobowej odpowiadającej wymogom wynikającym z art. 110 § 24 kw.

Reasumując Sąd Apelacyjny w Katowicach podziela stanowisko Sądu pierwszej instancji, że okresowe przebywanie powoda w przeludnionych celach nie stanowiło naruszenia dobra osobistego powoda w postaci godności, a zarzuty dotyczące braku oświetlenia, wentylacji, niewłaściwych warunków sanitarno – higienicznych czy braku właściwej opieki lekarskiej, skutkującego rozstrojem zdrowia, nie zostały wykazane.

Dlatego na mocy art. 385 kpc apelację oddalono jako pozbawioną uzasadnionych podstaw.

O kosztach orzeczono na mocy art. 98 kpc.

Zwolnienie od kosztów sądowych nie zwalnia powoda od zwrotu pozwanemu kosztów postępowania. W ocenie Sądu Apelacyjnego okoliczność, że powód od kilku lat pozostaje bez pracy w związku z odbywaniem kary pozbawienia wolności nie jest szczególną okolicznością w rozumieniu art. 102 kpc uzasadniająca przerzucenie kosztów postępowania na stronę, która wygrała postępowanie apelacyjne. Po opuszczeniu zakładu karnego i zdobyciu środków finansowych, powód będzie miał możliwość spłacenia długu pozwanemu. Kwota zasądzona z tytułu kosztów zastępstwa procesowego nie jest kwotą wysoką.